

Inskriften fanns enligt Aschaneus (F b 5) »På samma östir gafuel [som den förut omtalade U 256], på en sönderslagen röd sten, af Gryte, och af sit rätte grafställe förder»; (F a 6) »På Frestada Kyrkegafvel södhra»; den hade ett »stycke af en lindorm». Bureus (F a 6): »På öster sidan, vnder et diur»; Rhezelius: »På Öster gafwel.»

Röd granit med flagrande yta. Höjd 1,14 m., bredd 0,60 m. Ristningen är synnerligen tydlig.

Inskrift:

... r · risti runar þisar
5 10 15

... risti runar þessar.

»... ristade dessa runor.»

Till läsningen: Sk endast efter 1 r, men icke efter 6 i, 11 r eller 16 r. Runan 16 r står nedanför slinglinjen. — Aschaneus och Rhezelius: 16 r saknas; däremot finns den hos Bureus. — Hadorph o. Helgonius: 16 r saknas. — Brate: 16 r saknas.

Inskriften är anbragt i en rak slinga. Den sista runan 16 r har icke fått plats utan har satts till nedanför, under raden. Det visar, att stenens ytterkant här är bevarad. Inskriften har sålunda bestått av ett rakt band med uppgift om ristaren. Den erinrar slående om U 268 vid Harby, Fresta sn, där inskriften **fotr × risti ×** står tvärs över en sten, som f. ö. endast är prydd av ett kors. Korset motsvaras på U 257 av en fågelbild, sannolikt med symbolisk betydelse. Hur många runor som gått förlorade framför 1 r, kan ej fastställas. Namnet kan ha varit *Fotr*. Brate förmodar i stället *Þorgautr* Torgöt, på grund av att en fågel finnes liksom på den av Torgöt ristade L 670 Hårby, Husby-Sjutolfts sn. Skälet förefaller mycket svagt. Fågeln på Hårby-stenen liknar ej alls fågeln på U 256, och avståndet mellan de båda stenarna är avsevärt. Sannolikare synes då vara Fot, som har varit verksam i Fresta och som där har utfört en sten med mycket likartad komposition. Möjligen skulle man våga antaga, att U 257 har hört samman med ett runstenspar, varav endast en enda är bevarad: U 256, och att det sålunda någonstans i Fresta har funnits ännu ett minnesmärke liknande det vid Harby och likaledes utfört av Fot, bestående av två resta stenar (U 256 och en förlorad) jämte en tredje, vara ristaren endast har signerat sitt verk.

Fig. 262. U 257. Fresta kyrka.
Efter B 78.

258. Fresta kyrka.

Pl. 161.

Litteratur: B 88, L 402. M. Aschaneus, F b 5 s. 62; J. Bureus, F a 6 s. 89 (Bureus), 96—97 (Aschaneus), 163 (Rhezelius), F a 5 n:r 102, F a 1 s. 26; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 187; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 193 f.; R. Dybeck, Reseberättelse 1867 (ATA), Runa (fol.) 1 (1865—72), s. 78; UFT h. 4 (1875), s. 21; G. Stephens, ONRM 2, s. 689; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 24, Anteckningar (ATA); Handlingar i ATA 1927—28, 1940; O. von Friesen i Namn och Bygd 18 (1930), s. 102.

Äldre avbildningar: Aschaneus a. a. (dålig och ofullständig bläckteckning); Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 88).

Runstenen var före 1940 inmurad i västra gavelväggen omkr. 2,30 m. över markytan, i lig-gande ställning med fotändan åt N. När år 1776 tornet uppfördes, blev större delen av stenen,

med så gott som hela ristningen, inbyggd och dold bakom tornmuren. Dybeck sökte runstenen förgäves 1867. »Men kort efter besöket underrättades jag af herr Björkegren att stenen ändtligen var funnen, och vid förnyad inställelse såg jag en liten del af honom i det hörn, som bildas af kyrkgafveln och norra tornmuren, omkring åtta fot från marken. Största delen av honom är dold af den fulla tre fot tjocka tornmuren.» Fortfarande var emellertid endast fotstycket (o. 0,75 m.), med allra nedersta delen av ristningen, synlig på norra sidan av tornet. För att möjliggöra en undersökning av den viktiga inskriften beslöt församlingens kyrkostämma, år 1927, på förslag av fil. mag. Göran Strömbeck, att runstenen skulle få blottas. I tornets tegelvägg upptogs en öppning till runstenens bredd, så att denna blev synlig. Inskriften undersöktes ¹/₉ 1928 av O. v. Friesen och E. Wessén. För att stenen fortfarande skulle vara tillgänglig, bibehölls den gjorda uttagningen på utsidan av tornmuren i form av en nisch. Även denna lösning visade sig emellertid med tiden otillräcklig; det var bl. a. icke möjligt att åstadkomma en tillfredsställande avbildning av stenen. År 1940 uttogs den och restes på sin nuvarande plats på norra sidan av tornet.

Enligt Aschaneus (F b 5) fanns runstenen »Vti Kyrkiomuren i Frestad, på Norre gafflen, under gaffe fönstret»; (F a 6) »Vti Frestadh Kyrkemur». Då Aschaneus här talar om »Norre gafflen», menar han uppenbarligen västgaveln, liksom han kallar östgaveln för »Södergavlen» (se ovan U 255). Bureus: (F a 6) »Fresta Kyrkewägg vester sijdan», (F a 5) »I Kyrkemuren, westan til»; Rhezelius: »På Wästergafflen». — Peringskiöld: »wester på körkian».

Röd, kornig granit. Höjd 1,76 m., bredd 0,86 m. Den ristade ytan är något skrovlig. Den vittrar och faller av i små flisor. Ristningen är ej särdeles djup; linjerna äro smala och fina. Den är dock på det hela taget tillräckligt tydlig; på några ställen — särskilt upptill och i den h. inre slingan — har den dock skadats genom vittring.

Inskrift:

kunar × uk × sasur × þir × litu × risa × stin × þina × iftir × kirbiarn × faþur × sin × sun × uitkars × i ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 su - - unisi × on × trabu × nurminr × o kniri × asbiarnar
 65 70 75 80 85 90 95 100

Gunnarr ok Sassurr þæir letu ræisa stæin þenna æftir Gæirbiorn, faður sinn, sun Vittkar[l]s i Sv[al]unæsi(?). Hann drapu norrmen a knærri Asbiarnar.

»Gunnar och Sassur de läto resa denna sten efter Gerbjörn, sin fader, son av Vitkarl i Svalnäs(?). Honom dråpo norrmen på Åsbjörns skepp.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut, icke heller efter 87 o. F. ö. finnes skiljetecknet × mellan alla ord. Alla runor i v. yttre raden äro väl bevarade och säkra. 25—27 tin äro svaga, särskilt på mitten. V. bst till 27 n så gott som helt borta. Även 29—31 ina äro svaga på mitten. Undre ramlinjen är borta mellan 28 þ och 29 i och mellan 33 f och 36 r. 38 i är skadat på mitten. 42 a är skadat; endast mycket svaga spår av bst. 56—57 ui, 59—62 kars äro fullt säkra; 59 k är icke stunget. I r. 58 är hst säker, bst t. h. tämligen säker; en fördjupning t. v. är skrovlig, men möjligen huggen; huruvida runan varit l eller t, kan icke avgöras. 64 s är tydligt. De följande tre runorna äro svårt skadade och osäkra. Hst i r. 65 är skadad, säkra spår finnas mittpå; bst är mycket svag i kanten av en flagring. Från hst utgå på h. sidan två parallella, svagt uppåtböjda linjer, på riktig plats för bistavarna i ett f. Runan kan med lika stor rätt läsas f som u. Övre och nedre delen av hst i r. 66 finnas kvar. På mitten är huvudstaven borta genom flagring. På h. sidan finnas sannolikt spår av bst till a. Endast nedre hälften av hst i r. 67 är bevarad; övre delen är alldeles förstörd. Runorna 68—72 unisi äro säkra. 68 u har en mjuk böjning på bst och liknar fullkomligt övriga u-runor; däremot

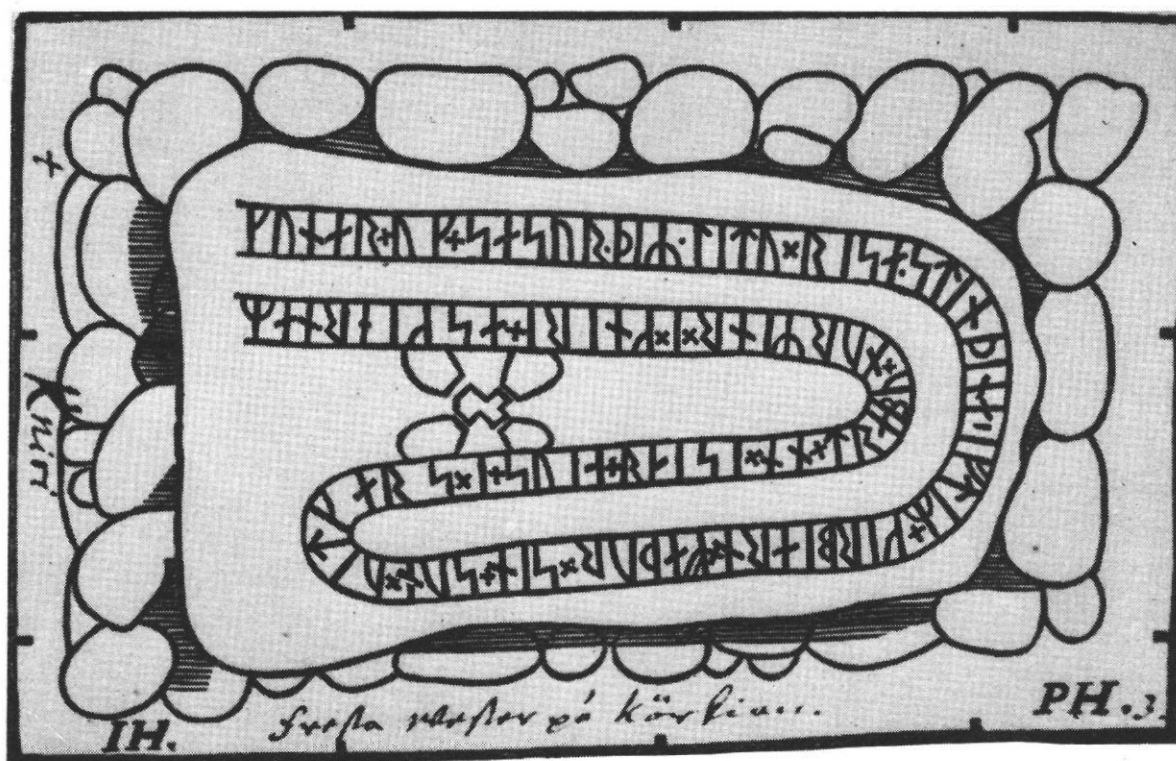

Fig. 263. U 258. Fresta kyrka. Efter B 88.

skiljer den sig märkbart från inskriftens *r*-runor, vilka ha ett särdeles utpräglat utseende; endast *u* kan ifrågakomma, icke *r*. 69 *n*: bst är visserligen något svag, men dock fullt säker; icke *a*. I 70 *i* finnes en svag fördjupning mitt på hst. 74 *n* är svagt, likaså 79 *u*. De följande runorna i v. inre raden, till inskriftens slut, äro säkra. På 84 *i* finnes lågt ned en fördjupning, sannolikt ej huggen. 87 *o* har bst endast t. h. 90 *i* är icke stunget. Undre delen av 95 *b* är svag (varför den äldre läsningen som *k* i B 88 är förklarlig). Runan 97 är *a*, icke *e*.

Aschaneus (F a 6): *kunar · uk · sasur · þir · litu · raisa · staina · þina · iftir · þurbiurn · fapur · sin · sun uitkars · rsti · runr · ont · lanr · aurmin · raiakrui ... ispianar*. — Bureus: *kunar uk · sasur · þir · litu · risa · stan þisi · iftir kiribiarn · fapur · sin · sun · uitkars r - s - - kuiri · ioa trabu · nurminr o kniri as - iarnar*. — Rhezelius: *kunar × uk sasur × þir × litu × risa × stin × þina × iftir × kirbiarn × fapur × sin × sun × uitkas × i saiunisi × on trabb × aurminr × niniri × asaiarnar ×*. — Hadorph och Helgonius: *kunar × uk × sasur · þir · litu × risa · stin þina · iftir + kirbiarn × fapur × sin + sun × uitkars × i × suia + raisi × nn × trabu × nurminr × i × kniri + askiarnar*.

Inskriften har tydligen varit lika skadad och svårläst på 1600-talet som nu. Särskilt gäller detta om runorna i den h. inre raden, r. 63—72. Ristningen har sålunda icke blivit skadad, då tornmuren uppfördes på 1770 talet.

Namnet *sasur* är känt från ännu en uppländsk runinskrift: L 208 Söderby, Danmarks sn, och är tämligen väl styrkt från svenska medeltidsurkunder (Lundgren-Brate). Det förekommer också i flera danska inskrifter: 110 Virring, 184 Bregninge L, 238 Fjenneslev, 379 Ny Larsker 1, 402 Klemensker 4. »Også senare forekommer navnet temmelig almindelig i Danmark (skrevet *Sacerus*, *Sazerus*, *Sacer*, *Sazer*, *Satzer* o. s. v.)» (L. Wimmer i *De danske Runemindesmærker* 2, s. 467). Däremot är det icke känt från västnordiska källor. Dess bildning är dunkel (jfr isl. *Qzurr*, *Gizurr*). S. Bugge (*ANF* 21, 1905, s. 143 f.) har antagit, att fsv. fda. *Sassurr* har uppkommit ur *sa Assurr*, d. v. s. mansnamnet *Assurr* (*Atsurr*, isl. *Qzurr*) med framförställt pronomen *sa* (jfr no. *han Olav*); jfr även Axel Kock i *ANF* 10 (1894), s. 304 f. och 38 (1922), s. 15 f. — Om namnet *Gæirbiorn* se Sö 213. — Oklart och flertydigt är namnet (gen.) *uitkars*. Det har ingen känd motsvarighet för övrigt i inskriftsmaterialet. Hos Lundgren-Brate (*Personnamn*, s. 301) sammanställs det med ortnamnet *Vitkars*, by i Kyrksläatts sn, Nyland; de äldsta formerna av detta namn äro *Wittkalaby* (1540, 1542, 1543), *Wytkallaby* (1541), *Witkallaby* (1544; Greta Hausen, *Nylands ort-*

namn 2, 1922, s. 385). Med förleden *Vit* finns i det norsk-isländska namnförrådet endast ett namn, *Vitgeirr*, belagt endast en gång; det bars av en *seiðmaðr* på Harald hårfagers tid. Förleden är sannolikt, såsom redan Dag Strömbäck har antagit (*Sejd*, 1935, s. 43), isl. *vitt* 'trolldomsmedel'. »Mannen har hetat *Geirr*; han sysslade med trolldom och har så blivit kallad *vitt-Geirr*.» Efterleden i runinskriftens **uitkars** kan icke gärna vara ett *-gæirr*, ty detta skulle säkerligen icke ha tecknats med **a** och med **r** i denna inskrift; jfr **kir**, i **kirbiarn** *Gæirbiorn*. Efterleden kan vara *-kærr* (i *Öðinkærr*, *Styrkærr*, *Kærr*), men sannolikare torde vara *-karl*. **uitkars** är i så fall genitiv av ett *Vitt-karl*, »trolldomskar», med *l* på vanligt sätt bortfallet i ställningen mellan två konsonanter. Vi ha då att göra med ett appellativum, som från början brukats såsom öknamn och sedan fått ersätta det egentliga namnet. Vi få härmed också anknytning till det finländska ortnamnet, som innehåller samma appellativ i gen. pl.: **Vittkarlabý*, »trollkarlarnas by».

Det ortnamn som följer efter **uitkars** har givetvis lockat till tydning. Före 1928 hade man läsningen i B 88 att hålla sig till med det egendomliga **i × suia × raisi**. Det är naturligt, att man i **suia** har sökt gen. pl. av folknamnet *Svear*. Peringskiöld översätter **i × suia × raisi** »en Rese i Sverige» (in *Svionia giganti*). Dieterich (*Runen-Wörterbuch*, s. 265) förmodar, att **suia × raisi** står för *Svia riki*. Stephens tolkar det som *swia rise* 'Swedish-wood' (isl. *hrís*). Ännu Brate (*Svenska runmästare*, s. 24) framhåller, att **a** i **raisi** troligen är felläsning för **k** (inskriften har f. ö. inga diftonger) och att **suia × rkis i** kunde vara *Svea rikis ø*, »men detta förbleve dock oförklarat». Carl Säve (*UFT* h. 4, s. 22) anmärker, att »om de oförklarliga orden *i Svia raisi* äro rätt lästa, så tyckes dermed menas namnet på ett ställe eller en ort; men detta blir icke så lätt att afgöra, förr än stenen blir uttagen ur muren och inskriften granskad å nyo.» — v. Friesen (*Namn och Bygd* 18, s. 102) har vid sin granskning av inskriften funnit, att runorna **s - - - unesi** äro säkert läsbara, att närmaste runan efter **s** snarast är **u** men att de därpå följande äro skadade och att deras ursprungliga utseende icke nu kan säkert fastställas. Kanske — men närmaste runan före **u** ser snarast ut som ett skadat **a** — kan man läsa **sualunesi**, och om så är avses väl gården Svalnäs i Danderyds socken norr om Djursholm vid en vik av Stora Värtan.» Även vi ha vid upprepade granskningar av det skadade stället funnit, att läsningen 64—72 **s - - - unisi** är säker; r. 65 har förmodligen varit **u** och r. 66 **a**; r. 67 är så förstörd, att den icke kan fastställas. Tolkningen i *Svalunæsi* låter sålunda väl förena sig med de bevarade inskriftsresterna.

Den man *Gæirbiorn*, över vilken stenen är rest, hade omkommit på våldsamt sätt. »Honom dräpte norrmän på Åsbjörns skepp.» Säkerligen syftar detta på en vid den tiden allmänt känd händelse, måhända ett sjöslag mellan svenskar och norrmän, i vilket ett skepp, som ägdes eller styrdes av Åsbjörn, hade deltagit. Isl. *knørr*, m. (dat. *knerr*) kan beteckna såväl handelsskepp som vikingaskepp.

80—86 **nurminr** återger väl ett *norrmennr* (jfr **menr** Sö 56), pl. av *norrmaðr*, *norðmaðr*.

Inskriften har en omsorgsfull och konsekvent ortografi. Inga diftonger förekomma: **uk**, **pir**, **risa**, **stin**, **kirbiarn**. **i**-runan användes även som tecken för *æ*: **nurminr**, **kniri**, **iftir**. Huruvida stungen runa förekommer, i 69—72 **nisi**, kan ej med säkerhet avgöras. Skillnaden mellan **r** och **ṛ** uppehålls. **o**-runan betecknar *a*: **on**, **o** (men **asbiarnar**, **pina**). Runornas utseende och användning göra ett ålderdomligt intryck. Ornamentiken är synnerligen enkel. Inskriften är anbragt i ett band utan någon som helst utsmyckning. I två varv har det blivit lagt över ytan, och inskriften har tydligen med beräkning anpassats så, att den har fyllt det på detta sätt åstadkomna utrymmet. Därutöver finns som prydnad endast ett enkelt kors. Ristningen hör utan tvivel till den äldsta gruppen av uppländska runstenar, den som von Friesen kallar de oornerade stenarna. Brate för den till runmästaren Gunnar.